

Inspirationsmateriale til undervisning

Leg med sprog

40625

Udviklet af:
Marianne Svanholt
Københavns Socialpædagogiske Seminarium
Sydhavns Plads 4
2450 København SV
Tlf.: 3388 2620

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Uddannelsen ”Leg med sprog” hører til i den fælles kompetencebeskrivelse 2629, Pædagogisk arbejde med børn og unge.

De tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetencer er

- Medvirken til børns og unges udvikling
- Aktiviteter for og med børn og unge

Uddannelsen relaterer sig primært til følgende tre tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetencer (TAK’er) og skal kvalificere deltagerne inden for disse:

- a. Medvirke til børns og unges udvikling
- b. Igangsættelse af aktiviteter med og for børn og unge
- c. Kommunikation og samarbejde inden for børne- og ungeområdet

I **TAK a)** står bl.a., at medarbejderne udfører pædagogisk arbejde i pædagogiske dag- og døgntilbud med børn med almindelige behov eller særlige behov herfor. Medarbejderne skal i det daglige arbejde kunne udfordre børnenes potentialer, og de skal have forståelse for de professionelle særlige ansvar for udvikling af den pædagogiske praksis for at kunne indgå aktivt i ligeværdige relationer med børnene. Det kræver en viden om normaludvikling og afvigelser herfra, så de kan støtte børnene i deres udvikling.

Udvikling af kompetence til at gøre sig pædagogiske overvejelser og tilrettelægge aktiviteter, der tager udgangspunkt i den enkeltes forudsætninger og udviklingsmuligheder, er centralt i denne TAK. Ifølge Daginstitutionenloven er barnets sproglige udvikling en central del af de udviklingsområder, som dagtilbud til børn skal stimulere. Vi kommunikerer via mange kanaler, men sproget er blevet en væsentlig del af kommunikationen, fordi dagens komplekse samfund værdsætter sprogliggjort viden højt i forhold til tavs viden. Der er fokus på intenderede og begrundede handlinger, der bygger på refleksion og refleksivitet. Dertil hører også et fokus på kommunikation, samvær og relationer som de bærende elementer for læring og kompetenceudvikling. Megen læring sker i fællesskaber – vi lærer ved at deltage i meningsfulde aktiviteter sammen med andre, og vi lærer via kommunikation og dialog. Det kræver et veludviklet sprogligt niveau. Sproget er således blevet afgørende for at kunne fungere i dagens komplekse samfund.

Det betyder, at deltagerne skal erkende:

- at de er i ansættelsesforhold, hvor der er lovmæssigt krav om stimulering af barnets sproglige udvikling

- til verserende debatter om betydning af dagtilbuddets rolle i forbindelse med børns udvikling af læse- og sprogkunderskaber
- til sprogets funktion og betydning for at kunne indgå i relationer med børn, som stimulerer og fremmer den sproglige udvikling
- til og kunne vurdere egen kommunikation for at kunne reflektere over og udvikle egen rolle i forbindelse med kommunikationens betydning for barnets udvikling

I kapitlet 'Idéer til tilrettelæggelse' gives forslag til, hvordan den pædagogiske medarbejder kan arbejde med kommunikationens betydning og sprogets funktion for barnet.

I **TAK b)** står bl.a. at medarbejderne igangsætter og skaber rammer for aktiviteter og udtryksformer, der udfordrer børn og unge og giver dem mulighed for at tilegne sig kommunikative og sociale færdigheder samt udvikler deres selvstændighed og evne til at indgå i forpligtende fællesskaber. Aktiviteterne og udtryksformerne skal udfordre den enkeltes fantasi, kreativitet og alsidige udvikling med udgangspunkt i den enkeltes potentialer. Det gælder praktiske, fysiske, æstetiske, sanselige, musiske, kulturelle og håndværksmæssige aktiviteter.

Udvikling af kompetence til at gøre sig pædagogiske overvejelser og tilrettelægge aktiviteter, der udfordrer børn og unges udtryksformer, selvstændighed og sociale kompetencer, er centralt i denne TAK. En sådan kompetence kræver viden om og kompetence til at indgå i aktiviteter med børnene, som stimulerer og fremmer deres sproglige udvikling. Her er leg en naturlig aktivitet for børn og en primær kilde til læring for førskole-barnet. Barnet lærer sproget ved at 'lege det ind' og ved at deltage i aktiviteter sammen med andre.

I kapitlet 'Idéer til tilrettelæggelse' gives forslag til, hvordan den pædagogiske medarbejder kan arbejde med at igangsætte og støtte aktiviteter, der stimulerer barnets sproglige udvikling.

I **TAK c)** står bl.a., at medarbejderne skal have kendskab til arbejdspladsens samfundsmæssige opgave, og at de skal samarbejde om opgaven med andre samarbejdspartnere. Barnets sproglige udvikling i førskolealderen skal ses i en sammenhæng med barnets øvrige udvikling og i sammenhæng med barnets videre grundskole- og uddannelsesforløb.

Det betyder, at deltagerne skal

- indgå i dialog med kolleger, forældre og andre om leg og læring i relation til børns læse- og sprogkunderskaber og dagtilbuddets rolle i denne sammenhæng.

Uddannelsen vil være relevant for flere af målgrupperne i FKB'en. Det vil sige: medarbejdere i 0-6 års daginstitutioner, dagplejere og medhjælpere i døgntilbud og familieplejere.

Kompetenceudviklingen vil derfor primært omhandle følgende arbejdspladser inden for jobområdet:

0-6 år

- Daginstitutioner i form af dagpleje, vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner
- Pædagogiske døgntilbud for børn og unge, her fx plejefamilier og godkendte opholdssteder

6-14 år

- Dagtilbud som fx SFO og fritidshjem
- Pædagogiske døgntilbud for børn og unge, her fx plejefamilier, godkendte opholdssteder og botilbud

Arbejdsfunktioner

Arbejdsfunktionerne i forbindelse med 'Leg med sprog' omhandler:

- Kommunikation med børnene i forbindelse med dagligdags gøremål
- Planlægning og igangsættelse af aktiviteter, der fremmer børns sproglige udvikling; det kan være sproglege, teater, oplæsning og fortælling eller at skabe rim, remser og historier sammen med børnene
- Støtte aktiviteter og lege, så de fremmer børns sproglige udvikling – det kan fx ske ved deltagelse i børnenes selvvalgte aktiviteter og lege på en måde, så børnenes sprogstimuleres derved
- Dialog med samarbejdspartnere om leg og læring i forbindelse med dagtilbuddets rolle ved udvikling af børns sproglige kompetence
- stimulering af børn, hvis sprogudvikling kræver særlig støtte.

Leg med sprog handler om at

- tilrettelægge, igangsætte og støtte barnets sproglige udvikling i de aktiviteter, som er naturlige for børn i den givne aldersgruppe, herunder også i forhold til arbejdet med pædagogiske læreplaner og den lovpligtige sprogvurdering
- udvælge og anvende børnelitteratur og fortælling, der fremmer børns lyst til at undersøge og anvende sproget
- være bevidst og egen måde at kommunikere på, sådan at barnets sproglige udvikling understøttes

- at have opmærksomhed i forhold til børn, der kræver særlig støtte og stimulering
- gå i dialog med kolleger, forældre og andre om leg og læring i relation til børns sprogudvikling og dagtilbuddets rolle i denne sammenhæng

'Leg med sprog' handler også om arbejdet med følgende kompetencer med henblik på at kunne håndtere de nævnte arbejdsområder:

- Pædagogik i forhold til leg og læring
- Sprogets funktion og betydning
- At tilrettelægge aktiviteter, som giver børnene lyst til at undersøge og anvende sproget
- Vurdering af egen kommunikation med henblik på at kunne lytte til og tale med børn, så børnenes sproglige udvikling styrkes
- Dagtilbuddets rolle i forbindelse med udvikling af børns og sproglige kompetencer og evne til at anvende sproget kreativt

Generelt

Medarbejderne arbejder selvstændigt og i samarbejde med barnets familie, kolleger og andre relevante samarbejdspartnere om opgaven. Derfor er der behov for, at hver enkelt medarbejder kan deltage i at understøtte og fremme barnets sproglige udvikling. Det vil dog være forskelligt, hvilke muligheder der på de konkrete arbejdspladser vil være for at arbejde med og deltage i barnets sproglige udvikling.

Deltagerforudsætninger

Det anbefales, at deltagerne inden uddannelsesstart har både elementær teoretisk viden og praksiserfaring fra området pædagogisk arbejde med børn og unge. Deltagernes faglige forudsætninger i forhold til uddannelsesmålet vil afhænge af arbejdsorganiseringen på den enkelte arbejdsplads:

- I dag- og døgntilbud vil der være forskellige muligheder for at indgå i arbejdet med børns sproglige udvikling set i forhold til tildeling af ansvarsområder for uddannet personale og medhjælpere. Sproget indgår stort set i alle aktiviteter og relationer, som barnet deltager i. Derfor vil alle medarbejdere på forskellig vis skulle kunne forholde sig til dette tema.
- Dagplejeren arbejder ofte alene, men arbejder i nogle situationer sammen med dagplejepædagogen samt andre dagplejere i legestuer.

Struktur

Det anbefales, at deltagerne har uddannelsesbevis fra de grundkurser, som knytter sig til deltagerens jobfunktion, fx

- Pædagogmedhjælpere i daginstitutioner
- Grundkursus for dagplejere
- Medhjælpere i pædagogiske døgntilbud
- Familieplejere, pædagogik og samarbejde

Derudover kan deltagerne med fordel have uddannelsesbevis fra uddannelserne:

- Samspil og relationer i pædagogisk arbejde
- Børns leg
- Børns kompetenceudvikling 0-5 år
- Pædagogiske læreplaner i dagtilbud
- Arbejdet med børnemiljø i dagtilbud

Deltagere, som arbejder i dag- og døgntilbud med børn med anden sproglig og kulturel baggrund end dansk, kan anbefales uddannelsen 'Interkulturel pædagogik'

2. Ideer til tilrettelæggelse

Hvad angår det generelle og forebyggende arbejde vedrører 'Leg med sprog' særligt Daginstitutionens § 8, hvor der bl.a. står, læreplanen skal give rum for leg, læring og udvikling af børn i dagtilbud. Et af de 6 temaer den pædagogiske læreplan skal beskrive børnenes læring inden for er "Sproglig udvikling" (§8 Stk. 2). **Denne beskrivelse skal rumme relevante pædagogiske metoder og aktiviteter, der iværksættes for at nå målene.** Derudover står der i lovens § 11, at alle 3 årige børn i kommunen skal tilbydes sprogvurdering og efter behov tilbydes sprogunderstøttende aktiviteter og anden bistand, jf. § 4, stk. 2, i denne lov og §§ 4 og 4 a i lov om folkeskolen.

I Daginstitutionens § 45 om fritidshjem til børn i skolealderen, står der, at de skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring samt at fritidshjemmet skal fremme børns sproglige, æstetiske og kropslige udtryksformer, sundhed og kendskab til naturen.

Børns sproglige udvikling er afgørende, ikke kun for barnets identitet og selvforståelse, men også for, at barnet kan indgå som en aktiv borger i dagens komplekse samfund. Barnets evne til at udtrykke sin mening og intention er afgørende for, at det kan få aktiv medindflydelse i de fællesskaber, det indgår i.

Uddannelsen sætter fokus på 'Leg med sprog', fordi barnets primære læringsaktivitet ud over samspillet med de primære omsorgspersoner er legen.

Barnet udvikler sproget gennem legen – hvilket betyder, at legen skal indeholde elementer, der stimulerer og udfordrer barnets sproglige udvikling. Her handler det både om at skabe de rette rammer for børnene og om at overveje egen rolle og position som læringsressource i samspillet med barnet/børnene.

Temaer

Undervisningen skal så vidt muligt tilrettelægges med udgangspunkt i den jobfunktion, målgrupperne varetager på institutionen i forhold til børnenes sproglige udvikling.

Deltagernes erfaringer bør inddrages og anvendes aktivt, sådan at uddannelsens faglige indhold kan forbindes med den hverdag, de kender i daginstitutionen eller dagplejen. Herved kan deltagerne under forløbet arbejde med analyse af egen praksis og udarbejdelse af handleforslag.

Dette kan ske ved, at deltagerne inddrager konkrete beskrivelser eller cases hentet fra deres egen børnegruppe som udgangspunkt for diskussion af børns sprogudvikling og valg af sprogstimulerende aktiviteter, der tager udgangspunkt i børnenes behov, lyst og interesser.

Forslag til temaer i uddannelsesforløbet

Tema 1.

Børns sprogudvikling 0-6 år

For at kunne støtte børns sprogudvikling gennem samtale og aktiviteter, er det vigtigt, at deltagerne har kendskab til, hvordan børn lærer sprog. Dette gælder både det nonverbale og det verbale sprog. Der bør således, ligesom i vejledningerne til Den pædagogiske læreplan anvendes et bredt sprogbegreb, som både omfatter sproget lydside (rytme, melodi, udtale), grammatik, ordforråd samt det nonverbale udtryk (mimik og gestik).

Deltagerne bør præsenteres for de forskellige trin i børns normale sprogudvikling (Bilag 1). Her bør betydningen af samspillet mellem barnet og dets nære omsorgspersoner inddrages. Sprog og kommunikation får mening for

barnet gennem nærværende voksne, der spejler barnet og selv kommunikerer tydeligt. Barnets øvrige udvikling kan således med fordel inddrages i relation til sprogudviklingen.

Et andet væsentligt felt er sammenhængen mellem barnets erfaring og sprog- og begrebsudvikling. Det lille barn lærer sprog ved at høre og bruge sprog i konkrete sammenhænge.

I relation til den normale udvikling, kan underviseren inddrage hvordan og hvorfor nogle børn kan have sprogproblemer. Her kan man med fordel inddrage den lovpligtige sprogvurdering og give eksempler på, hvordan en sprogscreening foregår.

Tema 2

Tilrettelægge, igangsætte og støtte aktiviteter med henblik på at fremme børns sproglige udvikling

Her arbejdes med, hvordan barnets sproglige udvikling kan stimuleres og udfordres gennem forskellige aktiviteter.

Aktiviteter, der fremmer børns sproglige udvikling kan fx være sproglege, rim og remser. Såvel 'gamle kendte' sproglege, rim og remser som børnenes egne sproglige udtryk, fx gennem deres egne rim og remser, historier o.a.

Aktiviteter med børn kan også være samtale og samspil i øvrigt. Samtalen kan ses som et pædagogisk redskab i sig selv. Samtalen foregår spontant i løbet af dagen, men kan også iscenesættes ved planlagte aktiviteter som fx børneprojekter, temaforløb, samlinger, børnemøder o.a.

Man kan også arbejde med billeder fra barnets hverdag, hvor barn og voksen i fællesskab sætter ord på hvad billedet viser, og hvad barnet forestiller sig – eller man kan samtale ud fra barnets tegninger.

Deltagerne bør også præsenteres for nogle redskaber til, hvordan man kan vælge børnelitteratur, som passer til børnegruppen. Desuden kan øvelser i historiefortælling og højtlesning indgå i uddannelsen.

For at styrke barnets egen evne til at fortælle og give kreativt udtryk for sine egne forestillinger og fantasier, kan man også skabe nye historier sammen med barnet.

Tema 3

Egen kommunikations betydning for børns sproglige udvikling

Her arbejdes med betydningen af den voksnes adfærd for barnets sproglige udvikling. Der kan sættes fokus på betydning af kommunikation, samvær og samtale med børnene.

Der kan fx arbejdes med temaer som aktiv lytning ,anerkendende relationer og betydningen af at den voksnes verbale og nonverbale kommunikation stemmer overens.

Derudover kan man arbejde med, hvorfor den voksne er vigtig som rollemodel for sprogtilegnelsen. Det gælder i forhold til, at den voksne har et varieret ordforråd, en tydelig udtale, evne til at fortælle medrivende og et tydeligt og levende kropssprog. Desuden kan man se på den voksnes evne til at gribe børnenes egen leg med sproget, f.eks. i form af hjemmelavede begreber, søgen efter ord der lyder sjovt, vrøvlord og rim, vittigheder osv.

Tema 4

Dagtilbuddets rolle i at styrke børns sprogudvikling

Dagtilbuddets rolle i forbindelse med børnenes sprogudvikling kan drøftes med afsæt i aktuelle samfundsdebatter om emnet – fx sammenholdt med den viden, deltageren har fået i løbet af kurset.

Den lokale virksomhedsplan, lokale læreplaner, lovgrundlaget, sprogvurdering og specielt opfølgningen (dagtilbudsloven) og dertil hørende vejledninger kan inddrages i drøftelserne. Man kan f.eks. bede deltagerne medbringe afsnittet og ”Sprog” fra deres egen pædagogiske læreplan og sammenholde den med de sprogstimulerende aktiviteter og andre tiltag, som har været drøftet i løbet af uddannelsen. I denne sammenhæng må det også inddrages, hvordan samarbejdet med forældre, talepædagog og andre fagpersoner, som har med barnet at gøre kan foregå. Hvad skal og kan institutionens personale bidrage med, hvordan kan man formidle sin viden om barnets sproglige kompetencer eller komme med forslag til, hvordan forældrene kan støtte barnet.

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Se bilag.

4. Litteraturliste mv.

Litteraturlisten er vejledende og ikke udtømmende. Undervisere kan inspireres af listen både i forhold til egen forberedelse af uddannelsesforløbet og i forhold til at søge anden og nyere aktuel litteratur og lovstof – dette også ved, at litteraturlisten indeholder links til websider, hvor ny viden kan søges, ligesom der gives en række links, der kan inspirere til udvælgelse af ny litteratur. Litteraturlisten kan også anvendes af deltagerne i uddannelsesforløbet.

Vejledning om dagtilbud m.v. til børn efter lov om social service. VEJ nr. 53 af 06/03/1998. www.social.dk.

Børns sproglige udvikling i dagtilbud. Red. af Stig Broström. Socialministeriet & Undervisningsministeriet, 1998.

Barnets sprog, giv det en hjælpende hånd, Komiteen for Sundhedsoplysning, 2008

Sprogstimulering – tale og skrift i førskolealderen. Af Bente Eriksen Hagtved, Alinea, København, 2004.

Ka' selv, vil selv. Af Grethe Kragh Müller, Forlaget Aschehoug, 2003.

Spørg ind til sprogene. Af Mette Isager, Special-pædagogisk Forlag, 2002.

Børns sprog og kommunikation. Af Niels Hornborg Jensen. I ”Barnets udvikling – en helhed”. Red. af Espen Jerlang, Munksgaard, 1997.

Guldguiden. Læring i dagtilbud. Kap 1.0: Den sproglige dimension i læring. Udgivet af Ministeriet for Familie og Forbrugeranliggender, marts 2005. Kan downloades fra ministeriets websted, www.minff.dk/projekter/.

Fagforeningen FOA, www.foa.dk

Fagforeningen BUPL, www.bupl.dk

Center for Børnelitteratur. Her formidles viden om børnelitteratur. www.cfb.dk.

Analyse af børnelitteratur. Af Jørn Ingemann Knudsen, 2002. www.textanalyse.dk.

Børnebiblioteket har lavet en liste over nye materialer, der kan bruges til inspiration for sprogstimulering. Af Brøndby Kommune: ”På vej mod verdens bedste dagtilbud” (www.verdensbedstedagtilbud.dk/index.asp?id=732&farve=11&tid=2).

Børnekulturportalen - www.boernekultur.dk.

Empati gennem leg med sprog og børn. Af Margareta Öhman, Forlaget Børn & Unge, København 1997.

Se hvad jeg gør, og forstå hvad jeg siger : om nonverbal kommunikation, af Anja Krogh-Andreasen m.fl. Hjørring Seminarium, Hjørring Seminarium, 2002

Børn og fortællinger. Af Jackie Mørch Wrigley og Niels Mors, Forlaget Klim, 2007

Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse. Af Berit Bae. I: Social Kritik nr. 47 - november 1996.

På vej i en anerkendende retning. Af Berit Bae. I: Social Kritik nr. 88 – september 2003.

Lær at lytte. Om at tale så mine børn lytter og om at lytte så de taler. Af Adele Faber og Elaine Mazlish. Bogklubben Samtid, Danmark, 1995.

Det interessante i det almindelige. Artikelsamling red. af Berit Bae. Pædagogisk Forum, 1996.

Samarbejde mellem dagtilbud og skole. Socialministeriet og Undervisningsministeriet, 1998

Bilag

Forbemærkning: Bilagene er ordnet i forhold til de 4 temaer, uddannelse bør berøre, således at det er lettere at orientere sig i.

Bilag

Tema 1: Børns sprogudvikling 0-6 år

Bilag 1: Børns sprogudvikling

Bilag 2: Det nonverbale sprog

Tema 2: Tilrettelægge, igangsætte og støtte aktiviteter med henblik på at fremme børns sproglige udvikling

Bilag 3: Ideer til arbejde med sprogstimulerende aktiviteter

Tema 3: Egen kommunikations betydning for børns sproglige udvikling

Bilag 4: Den voksnes rolle og adfærd i forbindelse med børns leg med sprog

Tema 4: Dagtilbuddets rolle i at styrke børns sprogudvikling

Bilag 5: Børn med sprogvanskeligheder

Bilag 6: Skema til planlægning og refleksion over sprogstimulerende aktiviteter

Bilag 1.

Børns sprogudvikling

Sprogets forskellige områder:

Den sociale og kulturelle del

Vores identitet og tanker stimuleres gennem vores viden om verden og indsigt i andres tanker og meninger

Kommunikation

Se, lytte og tale med andre

Kommunikation er mere end ord, den nonverbale kommunikation er grundlaget for den verbale

Begrebsudvikling/tænkning

Bygger på barnets sansning af verden

Dannelse af forestillingsbilleder

Erfaring med sammenhænge (årsag og virkning)

Tale/udtale

Opdagelsen af sammenhæng mellem genstande og hændelse og ordenes betydning

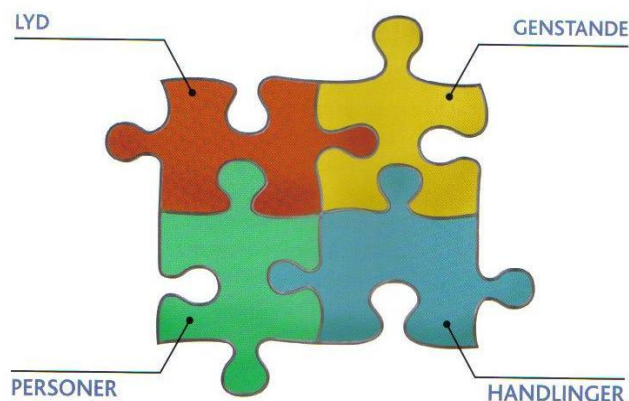
Ordene er symboler for genstande og handlinger

Andre udtryksformer

Kropssporg, dans, rollespil, leg, musik, tegning

Barnets opgave

For at forstå sproget, skal barnet koble sproglyde og virkelighed sammen

Forudsætninger for at lære sproget

- Biologiske forudsætninger: hjernens evne til at bearbejde lydlig og visuelle indtryk
- Lydlig forudsætning: Nyfødte børn kan skelne mellem forskellige sproglyde
- Kommunikative forudsætninger: spædbørn interesserede i socialt samvær. Kan kommunikere via blikkontakt, smil mv. Følger den voksnes blikretning, gestik og mimik. Den nonverbale samtale med den voksne afgørende for at barnet lærer at afkode ordene.

Barnets motivation:

- Sproget en effektiv måde at bygge bro mellem forskellige personers ønsker og behov

Barnets redskaber

Fælles opmærksomhed (fra 7-9 måneder): Barnet og den voksne retter blik og opmærksomhed mod genstand eller begivenhed.

Stimulering: jo flere situationer med ”tæt kommunikation”, hvor barnet kan aflæse den voksnes reaktioner, blikretning og ansigtsudtryk, jo større ordforråd. Ansigt til ansigt kommunikation i hverdagen.

Efterligning (ansigtsudtryk: nyfødte, handlinger: 8-9 måneder)

Stimulering: opleve en bred vifte af handlinger, hvor de får mulighed for at efterligne

Ansigtsudtryk og gebærder (11-13 måneder): Peger, slår ud med armene, ryster på hovedet, nikker, vinker mv.

Stimulering: voksne med tydelige gebærder, responderer på positivt på barnets gestik.

Barnet forstår og siger ord

15 måneder gamle børn forstår omkring 100 ord og kan sige 10-20.

De første ord barnet forstår tilhører typisk følgende kategorier:

- Lydeffekter og dyreløde
- Mad og drikke
- Leg og rutine
- Mennesker

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

De første ord barnet siger:

- Dyreløyd
- Leg og rutiner
- Mennesker
- Legetøj
- Mad og drikke
- Legemsdele
- Dyrenavne
- Transportmidler

Sprog er således andet og mere end det verbale sprog, ordforrådet og sætningsstruktur. Vi kommunikerer samtidig via det nonverbale: kropssproget, lydsproget og en kombination af de forskellige sprogformer.

Evnen til sprog, at udtale og reagere på det er medfødt. Udviklingen kan opstilles i forskellige udviklingstrin, som de fleste sprogforskere er enige om.

Alder	Karakteristika
Ca. 1½-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Samler på ord (2 årige har typisk et ordforråd på 150-200 ord) • Leger med sprogets lydside • Har tilegnet sig sprogets rytme og melodi • Det passive ordforråd større end det aktive • Forståelse afhængig af konkret sansning/erfaring med sansning af begrebet • Kan aflæse følelsesudtryk (glæde, bedrøvelse, vrede, væmmelse og forbavselse) • Barnet afprøver sin forståelse af ord og begreber • Kan danne enkle sætninger (to- og flerordskombinationer) • De første begreber dannes (abstraktioner) • Opdager det kan påvirke omgivelserne via sproget
Ca. 2-3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Bruger sproget i leg med andre børn • Kan formulere komplekse sætninger (navneord, udsagnsord, tillægsord, ordbøjning) • Begynder at kunne bruge tidsbegreber (i går, i dag i morgen) • Kan forstå og anvende benægtelser • Kan lære sociale regler gennem sproget • Skal have voksenstøtte til at fastholde samtaletema

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

	<ul style="list-style-type: none"> • Kan begynde at forklare og begrunde handlinger • Evnen til at bruge begreber i forhold til hverdagsgenstande er udviklet • Sprogforståelsen konkret og direkte • Kan fortælle og forstå fortællinger, der knytter sig til konkrete billeder eller genstande
Ca.3-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Behersker sprogets grammatik (bøjninger) • Kan føre samtaler om dét, der ikke er til stede • Kan forstå fortællinger • Kan selv konstruere fortællinger, fortælle sammenhængende • Kan bruge sproget til at få ny viden • Bruger sproget til at få tilfredsstillt sin nysgerrighed • Er i stand til at forstå ”overført betydning” • Sproget kan bruges fantasibærende (skabe en anden virkelighed)

Forsalg til gruppeopgave:**Opgave:**

Find eksempler på, hvad du/I i din institution eller dagpleje gør for at stimulere børnenes sprogudvikling. Vælg den/de aldersgrupper, du arbejder med.

Begrund, hvorfor det er en god aktivitet ud fra, hvor børnene er i deres sprogudvikling (brug skemaet)

Udvælg 2-3 eksempler på sprogstimulerende aktiviteter, som I mener andre kan blive inspirerede af.

Eksemplerne fremlægges i plenum.

Bilag 2

Kropssproget som udtryksform

Med kropssproget udtrykkes (oversættes) den følelsesmæssige oplevelse. F.eks. smiler det lille barn når det gerne vil kommunikere, eller drejer hovedet væk når det gerne vil holde pause. Hvis ikke dette respekteres, viser barnet tydelige tegn på frustration. Det nyfødte barn kan afkode: glæde, bedrøvelse, vrede, væmmelse og forbavselse

I konkrete sammenhænge lærer barnet sig en lang række kropslige udtryk i samspillet med den voksne. Disse udtryk bruges symbolsk. F.eks. hvis barnet ikke vil spise, drejes hovedet væk. Man kan sige at sproget udtrykkes i en fysisk handling.

- Med kropssproget udtrykkes stemninger (f.eks. sympati, tiltro, mistillid, sorg, glæde, vrede o.s.v.).
- Kropssproget hjælper med at underbygge forståelsen for sproglige begreber (”så stor”, ”så lille”).
- Kropssproget anskueliggør emneskift fra en kategori til en anden.
- Kropssprogets handlinger er langt hurtigere at anvende end det verbale udtryk.

Grundaffekterne

Grundaffekterne er kropslige udtryk som signalerer og kommunikerer følelser. De enkelte affekter har hver deres særlige kropsudtryk og involverer bl.a.:

- mimik
- kropsholdning
- stemme
- puls
- muskelspænding

Affekterne er grundlaget for gensidig følelsesmæssig dialog mellem mennesker

De positive:

Velbehag – Glæde

Interesse – iver

De negative:

Frygt-angst

Bedrøvelse – fortvivlelse

Vrede – raseri

Skamfølelse – ydmygelse

Væmmelse – lede

Afsky

De neutrale:

Forbavselse – overraskelse
(forvirring)

Nyfødte børn behersker at give udtryk for: glæde, bedrøvelse, vrede, væmmelse og forbavselse.

Evnen til at aflæse og give udtryk for grundaffekterne er medfødt, men udvikles og fæstnes i samspillet med de nære voksne. Er den voksne ikke nærværende, kan tolke og spejle barnets udtryk vil evnen forfalde, fordi ”sproget” mister mening for barnet.

Beherskelsen af den nonverbale kommunikation er afgørende for et harmonisk samspil børn og voksne og børn og børn imellem. Det er f.eks. herigennem vi kan se om andre er glade, vrede eller bange. Evnen til at aflæse hinanden er på den måde en vigtig informationskilde, når vi skal regulere vores samvær med andre. Er jeg for voldsom? Kan du lide legen? Jeg er ved at blive vred, du er træt osv.

Børn som har svært ved at aflæse andres nonverbale udtryk har ofte vanskeligt ved at indgå i leg med andre, bl.a. fordi de ikke kan aflæse advarselssignaler eller selv give udtryk for dem på en måde, der forstås af andre.

Både kropssprog og talesprog er vigtige elementer i relation til barnets sprogtilegnelse og symbolindlæring, og det er vigtigt at der er harmoni imellem tale og kropssprog, ellers opstår der forvirring i kommunikationen (f.eks. man ser sur ud og siger man er glad, eller siger bolden er meget stor og med hænder viser en lille bold)

Gestus og tegn

Via kropssproget opstår der en lang række naturlige tegn eller gestus som er kulturbestemte (f.eks. ryste på hovedet = nej). Disse tegn eller gestus anvendes i et langt større omfang end de fleste forestiller sig fordi vi ikke umiddelbart tænker på kropssprogets enorme betydning i kommunikationen. 75-80% af sprogforståelsen tilegnes og kommunikeres via kropssprog, tegn eller gestus.

Gestus og tegn er hurtige at anvende i kommunikationen, ligesom nogen vil hævde at de kan være mere præcise udtryk end det talte sprog (udpegning, stopsignal o.s.v.)

Kropssprog som symbolsprog

Barnet lærer om sig selv og omverdenen igennem handlinger. Behovet for at formidle oplevelser får det til at bruge kroppen som udtryksmiddel. Derved opstår symbolsprog.

Med kropssproget kan symbolsprogets dobbelthed udtrykkes i konkrete handlinger.

Eksempel: Barnet kravler på alle fire og leger hund, siger hundens lyde og meddeler omver-

den ”Nu er jeg hund”! Lidt efter rejser barnet sig og går på to ben og siger ”nu er jeg mig!”.
Via sådan en leg bevæger barnet sig fra det konkrete til det mere abstrakte, og legen er udviklende for symbolbrugen (med kroppen kan jeg lade som om jeg er en hund, men jeg er stadigvæk mig).

Forslag til gruppeopgave:

1. Giv eksempler på, hvordan I anvender det nonverbale sprog i Jeres daglige kommunikation med børnene – og hvordan det understøtter det verbale.
2. Har I mødt børn, som havde svært ved at aflæse jeres nonverbale sprog, eller som I havde svært ved at aflæse. Giv konkrete eksempler.
  - hvad betød et for barnets dagligdag?
  - hvad betød det for jeres forhold til barnet?
  - hvad gjorde I for at styrke kommunikationen?
3. Udarbejd et forslag til en aktivitet, som styrker børnenes evne til at udtrykke sig og aflæse de nonverbale udtryk

Bilag 3

Tema 2: Tilrettelægge, igangsætte og støtte aktiviteter med henblik på at fremme børns sproglige udvikling

Ideer til arbejde med sprogstimulerende aktiviteter

Rim og remser

Rim og remser understøtter børnenes fornemmelse for sprogets rytme og melodi, og de fleste børn synes det er sjovt at lege med det rytmiske i sproget.

De voksne kan læse rim og remser for børnene, men de kan også eksperimentere med at producere egne rim og remser og inddrage børnene i dette,

Hjemmelavede remser

Skabelon 1
 Første linje: Samme begyndelsesbogstav
 Anden linje: rimer på sidste ord i første linje

Eksempel:
 Giggen, gaggen, guggen
 Her kommer jeg med krukken

Tip, tap, top
 Den ska' fyldes op

Bim, bam, bum
 Den fyldt med skum

Skabelon 2
 Enderim på første og anden linje

Eksempler:

Hvor er min hue

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

Inde i din stue

Hvor er min trøje
Den er ude at pløje

Hvor er min jakke
Den ligger på en bakke
På med huen
ellers kommer snuen

Jeg kommer med kluden
og tørrer snuden

Forslag til gruppeopgave

Lav en hjemmelavet rime-remse. Det må gerne være ”lidt tosset”, eller knytte an til hverdags-situationer.

Rimekort

En anden mulighed er at bruge rimekort. Det giver en visuel understøttelse af børnenes for-nemmelse for, hvilke lyde der passer sammen.

Rimekortene kan let fremstilles på PC eller tegnes.

Kortene kan bruges på mange måder.

1.
De kan bruges til at fremhæve enderimene.
f.eks.
Der var et hus
med mange mus

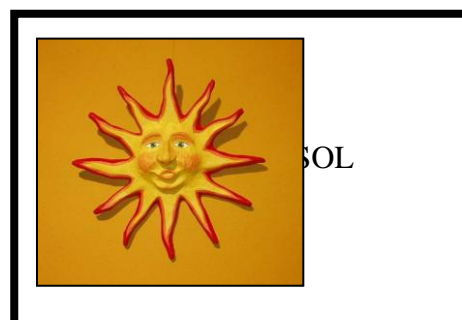
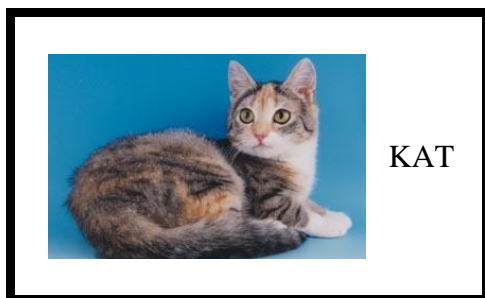
2.
De kan bruges som inspiration til at rime

3.
De kan bruges som en form for billedleg. Kortene lægges i to bunker, sådan at de kan parres i rim.
Derefter vælges et kort fra den ene bunke og opgaven går ud på at finde et kort i den anden, som rimer på det første. Derefter laves et rim ud fra de to kort.

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

Lad deltagerne afprøve mulighederne og deres én rimekreativitet – og eventuelt finde på nye variationer selv.

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

Rime-og remsebøger

Lene Fauery

Pigen der elskede ord

Billedbog med rimet tekst. Sille er vild med ord og bogstaver og det myldrer med ord i hendes hoved. Snart er det for meget og ordene vil ud og blive til historier.

Lotte Salling

Grummerim

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

Her er skøre, grumme og fæle vers om vikinger, spøgelses og skeletter. Der er også rim om mosekonen, trolde og Cowboy Billy.

Lotte Salling

Sørøver Søren og andre alfabetrim

28 korte rimede tekster, en for hver af alfabetets bogstaver.

Anne Prytz Stensager

Karl Kamel og de andre : rim for børn

Bogens 16 børnerim spænder lige fra fjantede nonsensdigte, hvor legen med ord er det vigtigste, til stille, eftertænksomme digte.

Jakob Martin Strid

Mustafas kiosk

Humoristiske børnerim, hvor vi møder sørøvere, monstre, en frø på bankrøveri og Mustafa, der nu har en kiosk i Danmark, men helt bestemt har været sultan engang.

Thorstein Thomsen

Gnub en gnu - og andre børnerim

Billedbog med rimede vrøvlevers bl.a. om en rockende trucker, papir-papegøjen Papagene, edderkoppe-lopper og en sko fra en sur pædagog.

Fortælling

Deltagerne bør også arbejde med fortællingen. Det kan være øvelser i at finde eventyr og historier, som er velegnede for forskellige aldersgrupper, men det kan også være en mere kreativ tilgang, hvor de eksperimenterer med deres egne evner til at skabe fortællinger for eller sammen med børn.

Da de fleste eventyr og historier er skabt over samme model, kan det være nyttigt at introducere den klassiske eventyrmodel:

BROMODELLEN FOR EVENTYR

Derefter kunne deltagerne afprøve en eller flere af følgende muligheder

IMPROVISERET FORTÆLLING

Giv mig et ord

Sæt jer i en rundkreds. Udnævn én til fortæller. Gruppens medlemmer bidrager på skift med et ord, som skal indgå i fortællingen. Fortælleren improviserer en historie ud fra de ord, der er samlet ind.

Ordene skrives ned på sedler og lægges væk efterhånden, som de er brugt. Put eventuelt sedlerne i en kurv.

Fire ord

Find fire ord, som tilhører samme fortællergenre og giv dem til en gruppen børn. Børnene skal nu digte en historie ud fra de fire ord

De fire ord kan f.eks. være:

Frø – ønskebrønd – trolde - reb
Træben - gammelt kort – uvejr - papegøje
Skrig – nat – spøgelse - kirkegård
Måneskin – duel- prinsesse - smykkeskin

Gruppen skal først vælge en hovedperson og så fortælle en historie, hvor de fire ord spiller en vigtig rolle i handlingen.

Skabelonfortælling

Fortællingen følger et fast mønster med godt-skidt

Den kan f.eks. begynde sådan her:

1. fortæller: En dreng gik hjem fra skole og der fandt han en 50'er. Og det var godt.
2. fortæller: Nej det var skidt, for han købte et skrabelodder for pengene og det måtte han ikke for sin far og mor
3. fortæller: Joe det var godt for han vandt en million
4. fortæller. Næ det var skidt for.....

Løgnehistorier

Her ”leger” vi med grænser mellem virkelighed og fantasi og overdrivelse. Vi fortæller en hi-

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

storie – tilsyneladende fra virkeligheden, lægger ud med et utroligt, men sandt tilfælde og overdriver så. Spørger efter hvert højdepunkt: er det sandt og svarer så nej det er rigtigt eller det er løgn. F.eks.: Dengang jeg var barn, var der en vinter, hvor der var så meget sne, at det nåede op til tagene på husene - er det løgn? - nej det er det ikke. Nå men det var altså også meget koldt. Det var så koldt, at da en af drengene fra min klasse tissede på vej hjem fra skole, så frøs strålen til is. Er det løgn? Ja det er det. Nå men så....

Når børnene er bekendt med formen, lader man dem selv tage over og fortælle løgnehistorierne.

Fortælling ud fra billeder

Find billeder, som appellerer til børnene og deres fantasi.

Få børnene til at fortælle en historie ud fra billedet.

Sæt i gang med at spørge, f.eks.:

Hvad er det for et sted?

Hvem er det vi ser på billedet?

Hvor kommer de fra?

Hvordan er de?

Hvad er der sket?

Hvad sker der mon nu?

Opgave: Vælg det af billederne, der appellerer mest til flest mulig i gruppen, og fortæl en historie, hvor I bidrager på skift. Skriv stikord ned, så I kan gengive historien for hele holdet

Lav din egen billedbog

Klip billeder ud fra ugeblade, reklamer ol.

Historiebog

Det kan være en historie med billeder og tekst, f.eks.:

- Hverdagshistorie
- Et eventyr
- Om en begivenhed (fest, jul, ferie ol)

Temabilledbog

Det kan være om:

- Frugt
- Legetøj
- Tøj og sko
- Blomster
- Mad
- Begreber som stort og småt

- Ting med bestemte farver
- ... og meget andet

Når siderne er lavet er det en god ide at laminere dem

Tema 3: Egen kommunikations betydning for børns sproglige udvikling

Bilag 4

Den voksnes rolle og adfærd i forbindelse med børns leg med sprog

Deltagerne bør være beviste om betydningen af deres egen kommunikation med børnene. Her kan det være en ide at tage udgangspunkt begreberne om envejs- og tovejskommunikation. Det lægger op til en diskussion af deltagernes egne kommunikationsvaner, og man kan diskutere, hvilke konsekvenser det har for børnene

Envejskommunikation

Envejskommunikation er monologisk, det vil sige, at der er en person, der taler *til* en anden. I praksis kommer en envejskommunikation ofte til udtryk som:

- irettesættelser
- kommandoer
- befalinger

F.eks.: Lad være med at ligge på bordet, gå ned fra stolen, hold op med at løbe rundt, sid nu stille, ryd nu op.

Tovejs kommunikation

Tovejs kommunikation er dialogisk. Det vil sige, at parterne taler *med* hinanden. Kommunikationen er her kendetegnet ved at parterne:

- udveksler meninger og følelser
- prøver at forstå hinanden
- prøver at følge den andens tankegange og opfattelser
- afprøver verdens beskaffenhed

- får mulighed for at bearbejde og forstå egne følelser og reaktioner
- udvikler egen opfattelse af sig selv og andre

Forslag til gruppeopgave

Der udleveres små cases, der omhandler en henvendelse fra et barn. Deltagerne skal ordret nedskrive deres svar.

Herefter får de udleveret ”de tolv”, hvorefter de diskuterer deres svar og placerer dem ift. ”De tolv”

Cases:

1. Der er travlt i børnehaven for stuepædagogen er syg. Du er alene med 14 børn. Mange er forkølede og skal have hjælp med at pudse næse. Søren kommer pludselig farende hen til dig og råber: ”De vil ikke lege med mig, og hver gang jeg går ind i pudrummet, begynder de bare at kaste alle puderne efter mig, så det gør ondt. De er fandeme dumme”

2. Fem børn sidder ved et bord og tegner feer og prinsesser. Jacob fortæller pludselig, at hvis han var en prins, så ville han ride til Disneyland og køre med den store Mickey Mouse-rutchebane. Nu begynder alle børnene at fortælle i munden på hinanden, hvad de gerne vil i Disneyland. Jens råber rigtig højt, at han sgu ikke gider køre i rutchebane. Han vil meget hellere køre på sin nye BMX-cykel.

Konsekvenser af envejskommunikation kan diskuteres med udgangspunkt i overvejelser omkring risikoen for indirekte budskaber:

- du accepterer ikke, at jeg føler som jeg gør
- du synes, jeg skal være anderledes
- du tror ikke, at jeg selv kan løse problemet
- jeg er nok ikke så klog som dig
- du tager mig ikke alvorligt
- du er ligeglad med mig

"DE TOLV"

1. KOMMANDERE, BEFALE, FORBYDE (giver ordre eller befalinger)
  - Lad være med at plage mig
  - Du skal ikke tale sådan til mig
2. ADVARE, FORMANE TRUE (man siger hvilke følger det får)
  - Hvis du plager mig, så vil jeg ikke læse godnathistorie
  - Hvis du ikke holder op nu, så må du ikke være med
3. IRETTESÆTTE, MORALISERE, PRÆDIKE (hvad man burde/skulle gøre)
  - Sådan gør man ikke - (skaber sig sådan henne i Brugsen)
  - Du skal lade de andre være i fred
4. GIVE GODE RÅD ELLER FORSLAG (kommer med svar/løsning)
  - Hvorfor finder du ikke nogle andre at lege med
  - Hvis jeg var dig, ville jeg hellere....
5. BELÆRE, UNDERVISE, GIVE ARGUMENTER (påvirker med facts, etc)
  - Tænk på, at de andre lige leger så godt
  - Da jeg var i din alder, fik jeg heller ingen is
6. FORDØMME, KRITISERE, BEBREJDE (nedvurderer barnet)
  - Hvor er du dog barnlig, irriterende, uopdragen
  - Har du ikke forstået noget som helst!?
7. ROSE, GIVE MEDHOLD (positiv og forstående holdning)
  - Jeg synes ellers, du er sød at lege med
  - Det kan jeg ikke forstå, du er da så dygtig
8. GIVE ØGENAVNE, LATTELLIGGØRE, HÅNE (føle lille, skamme sig)
  - Du opfører dig som et pattebarn
  - Du er nu heller ikke for smart
9. FORKLARE, ANALYSERE, STILLE DIAGNOSE (man har gennemskuet)
  - Du plager mig bare for at irritere mig
  - Du sladrer, bare fordi du er jaloux
10. OPMUNTRE, TRØSTE, VISE SYMPATI (afviser negative følelser)
  - Du skal se, det går nok bedre i morgen
  - Alle børn føler sig uretfærdig behandlet engang imellem
  - .....
  - Åh, skidt med det - op med humøret
  - Hvordan går det forresten med...

Kilde: Thomas Gordans bog - Forældre uddannelse

Tema 4: Dagtilbuddets rolle i at styrke børns sprogudvikling

I denne sammenhæng inddrages Den pædagogiske læreplan og loven om den lovpligtige sprogvurdering.

Det kan være en ide, at bede deltagerne medbringe den del af deres institutions Pædagogiske læreplan, som handler om sprog.

Hvad angår sprogvurderingen, må deltagerne orienteres om, hvad der står i loven. Desuden bør de se eksempler på, hvordan sprogscreeningsmaterialet kan se ud. Der kan hentes infor-

mationspjecer og eksempelmateriale på socialministeriets hjemmeside:

http://www.social.dk/ministeriets_omraader/index.aspx?id=1512f825-0c04-4994-98ac-da4e11cb5a94

Man skal dog være opmærksom på, at formålet med uddannelsen ikke er, at uddanne i at foretage en sprogvurdering. Leg med sprog relaterer sig til det, der skal ske efter sprogvurderingen. Det er imidlertid vigtigt, at deltagerne kender til sprogvurderingen, således at de sprogstimulerende aktiviteter kan vælges målrettet og argumenteret i forhold til sprogvurderingens resultat.

Bilag 5: Børn med sprogvanskeligheder

Børn lærer at tale på forskellige tidspunkter, uden at man behøver at tale om vanskeligheder. De fleste børn har udtalefejl indtil 3½ til 4 års alderen.

Børns mundmotorik udvikles i forskelligt tempo. Det vil sige, en senere udvikling af evnen til at få tungen til at slå de rette krøller og folder, der skal til for at sige de enkelte lyde. Udtalen er i øvrigt ikke kun et spørgsmål om tunge, men også om bevægelse af stemmebånd, læber og kæbe.

Typiske udtalevanskeligheder, er:

- sn bliver til n (snor/nor)
- d til j (nede/neje)
- sk til g (skibet/gibet)
- bl til b (blæksprutte/ bæksputte)
- kn til n (Knud/nud)
- st til d (stol/dol)
- sp til b (spørge/ børe)
- kl til k (kludder(kudder)
- s til b (spise/bise)

Piger taler gennemsnitligt noget før drenge. Det kan der være flere årsager til. Drengenes mundmotorik modnes senere. Desuden har de et større behov for aktiv fysisk udfoldelse. De er simpelthen mere optaget af at handle med kroppen end af at lære sprog. Hvis I ser på pigerne og drengenes lege, vil det ofte også være sådan, at de bruger sproget på forskellig måde. Sproget er centralt for indholdet i pigelegen, mens drengene mere bruger sproget som lydtape – ”brummm, her kommer bilen” eller ”bang-bang-piff. Nu skyder jeg dig” og kommentarer til handlingen i legen.

Børnene med den sene mundmotorik kan udmærket høre, at de ikke udtaler ordene rigtigt.

Den rigtige udtale ligger som ”lydbilleder” inde i hovedet, men tunge, læber og kæber vil ikke makke ret.

Her er en lille historie om, at børnene godt ved, at de udtaler ordene forkert. En tre årig dreng med alle ovenstående udtalevanskeligheder jokede med det selv. Han omdigtede den om ”Så går vi på bjørnejagt” til:

Så går vi på børnejagt (kan ikke sige bj)

Jeg har min sky'er med

Og min pedago' ved min sie (den rigtige version er: og min hund ved min side)

Der er forskellige øvelser som kan fremskynde udviklingen i mundmotorikken. En af dem er at puste til fjer. Hvis I har børn, hvor det begynder at genere dem, at de ikke bliver forstået, så prøv at skrive en liste over de ord, de ikke kan udtale og kontakt en høre-talepædagog for at få gode råd til lege-øvelser.

Vanskelighed ved at udtale bestemte lyde kan også skyldes for kort tungebånd. Det kan I finde ud af ved at se om børnene kan ”række tunge”. I kan f.eks. lave en leg, hvor man skal nå et eller andet velsmagende med tungen. Andre anatomiske årsager kan være medfødte bygningsfejl i mund, næsehulrum, læber, tænder, gane osv. Der kan også være tale om lammelser i muskulaturen eller svulster og spasticitet, som hindrer koordinationen af de forskellige muskelbevægelser.

Nogle børn taler rent som 2årige uden grammatiske fejl, mens andre har et temmelig uforståeligt sprog som 3-årige. Det behøver ikke at have noget med begavelse at gøre.

Selvfølgelig er der nogen børn, som taler sent, fordi de er udviklingshæmmede i en eller anden grad. Er man i tvivl, så prøv at lægge mærke til om barnet forstår. Begreberne og forståelsen kommer før det talte sprog og er grundlaget for det.

Hvis et barn ikke forstår, behøver det imidlertid ikke at skyldes udviklingshæmning. Årsagen kan også være, at barnet ikke kan høre. Hvis barnet har et medfødt høreproblem, vil sundhedsplejersken som regel have opdaget det via Boel-prøven (her tænker vi på de små klokker, som barnet ikke kan se, men skal reagere på). Men høreproblemet kan også være opstået senere på grund af f.eks. gentagne mellemørebetændelser eller noget så banalt som ørevokspropper i øregangene. Nogle mennesker har meget smalle øregange og er nødt til at få skyllet ører med jævne mellemrum for at høre ordentligt. Barnet kan også have fået sprængt trommehinden ved en eksplosionsagtig lyd.

Barnet, der hører dårligt, vil ofte se meget intenst på den talendes ansigt for at aflæse betydningen gennem mimik og gestus og måske en ”primitiv” form for mundaflæsning.

Selvom høreproblemer kan være midlertidige, kan de godt forstyrre sprogudviklingen. Hvis

barnet på grund af dårlig hørelse har fået forkert fat i ordenes lyde, kan det efter hørelsen er i orden igen tage tid at få rettet fejlene. De er blevet en vane. For at få det rigtige ind, kan I f.eks. finde på rim og remser, hvor de problematiske ord og lyde indgår. Gentagelsen og rytmen hjælper barnet til at få en ”ny vane”.

Der findes også børn, som er velbegavede, hører fremragende og hvor mundmotorikken er i orden, men som alligevel har vanskeligt ved at tilegne sig sproget korrekt. De har en genetisk fejl, som gør, at de har problemer med sprogets lydsystem. De kan ikke ”høre” forskel mellem f.eks. r og l eller b og p, hvad det normale barn er i stand til fra fødslen.

Høre er sat i anførselstegn, fordi det ikke er hørelsen, men hjernens evne til at opfatte det hørte, der er problemet. Senere vil disse børn også få vanskeligt ved at lære at læse og skrive korrekt. Afvigelsen optræder typisk hos flere familiemedlemmer (dysfasi). Desuden er der nogle børn, hvor nervecellerne i venstre hjernehalvdels taleområde modnes sent. De vil også være ældre end gennemsnittet før de kan lære at bruge sproget.

Både disse børn og børn med høreproblemer kan hjælpes ved, at omgivelserne udtaler ordene meget tydeligt og med klar adskillelse mellem stavelserne (ordets grundlyde).

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

Bilag 6: Skema til planlægning og refleksion over sprogstimulerende aktiviteter
Idegrundlag til sprogstimulerende leg

Ideskitsen er udarbejdet af:	
Vores/mit tema er (titel):	
Vi/jeg vil gerne styrke vores/min egen evne til:	
Formålet er, at børnene herigennem: (beskriv på hvilken måde børnenes sprog vil blive stimuleret gennem aktiviteten, se Pædagogisk læreplan og evt. sprogvurdering)	
Målgruppe: Alder, køn (begrund)	
Beskriv jeres/din foreløbige ideer til, hvad du/I vil lave sammen med børnene	

Leg med sprog

Grundlæggende undervisningsmateriale

Planlægningen før gennemførelsen: <ul style="list-style-type: none"> ☐ Anskaffe ☐ Gøre ☐ Informere/formidle	